

Ons het ver [...] versit: Gedigte, toesprake, onderhoude, met 'n essay deur Hein Willemse.

Patrick J. Petersen.

Wildernis: abrile doman-Uitgewers, 2021. 315 pp.
ISBN 9781991219374.

Die naam Patrick Petersen is een van dié wat uitstaan wanneer 'n mens dink aan die 1980's en 1990's toe die Afrikaanse letterkunde as instelling ter take geneem is vir die wyse waarop dit skrywers wat nie wit is nie uitgesluit het. Petersen was een van 'n groep skrywers en akademici wat die begrip 'swart Afrikaanse skryfwerk' 'n bepaalde invulling gegee het en met groot dringendheid op die literêre agenda van die tyd geplaas het.

Petersen is gebore in Wolseley in 1951 en is aan die Universiteit van Wes-Kaapland opgelei in die teologie voordat hy in 1976 sy eerste beroep as dominee aanvaar het. Hy begin in die middel tagtigerjare om self sy bundels te publiseer nadat 'n eerste manuskrip deur uitgewers afgewys is. Hy help ook ander swart Afrikaanse digters om hulle werk te publiseer deur die uitgewerye Prog en later Domestica op te rig en publiseer ook saam met hulle in versamelbundels. Sy ontydige dood in 'n motorongeluk op ouderdom 46 in 1997 is 'n gevoelige verlies vir die Afrikaanse letterkunde, veral omdat hy as skrywer bereid was om op kompromislose wyse die rol van die Afrikaanse letterkunde in die politieke landskap ná 1994 te bedink.

Die publikasie *Ons het [...] ver versit*, onder redaksie van Hein Willemse, is 'n belangrike erkenning en huldiging van hierdie digter-aktivis wat in 2021 sy sewentigste verjaardag sou vier. Sy digbundels, toesprake en onderhoude word hier saamgebring met 'n besonder insiggewende essay waarin Willemse sy bydrae takseer teen die agtergrond van die swart Afrikaanse skrywersbeweging, die sosio-politiese konteks en belangrike teorieë oor die verhouding tussen die estetiese en die politiese, 'n saak waarmee Petersen homself deurlopend besiggehou het. Hiernaas is daarook Willemse se voorwoord waarin hy sy redigeringsbeleid uiteensit en Petersen se werk plaas binne die konteks

van die swart Suid-Afrikaanse letterkunde in Engels en ook die postkoloniale letterkunde, iets wat interessante navorsingsmoontlikhede in verband met dié skrywer se werk open. Die netjiese versorging van die geheel sowel as die nuttige lys woordverklarings en indeks maak hiervan 'n keurpublikasie.

Dit is veral Petersen se drie digbundels en een lang gedig wat inhoud gee aan sy reputasie as politieke betrokke digter deur die wyse waarop dit politieke kwessies vervleg met onderwerpe soos familie, liefde, geloof, maatskaplike kwessies en sport. Die inleiding van sy eerste bundel *amandla ngawethu* (1985) maak dit duidelik waarom dit die geval is: "niks in suid-Afrika is neutraal nie, niemand in suid-Afrika kan neutraal skryf nie," (16) skryf hy. Daarom moet die poësie ook die rol van wapen in die politieke stryd vervul. Die eerste gedigte in hierdie debuutbundel fokus op herkoms, soos wat blyk uit die gedig "komvandaan" ('n begrip wat later ook deur Diana Ferrus opgeneem sou word in haar digbundel *Ons komvandaan* van 2006). Deel van die "komvandaan" is die roerende portrette van sy ma en pa, ook van sy gemeenskap wat ly onder apartheid. Die gedig "dienaar van die nagereg" (oor sy polisieman-pa) bly 'n hoogtepunt in Petersen se oeuvre vanweë die verwikkelde emosies wat oorgedra word deur middel van die woordspel, dubbelsinnigheid, ironie en treffende metafore.

Die bundel *Advent* wat drie jaar later in 1988 verskyn, is besonder sterk gesetel in die versetspolitiek van die laat tagtigerjare. Die uiters gespanne atmosfeer van daardie tyd is deurlopend aanwesig in die bundel, wat in elke afdeling en in haas elke gedig die politieke probleme van die tyd aanspreek. Besonder treffend is byvoorbeeld die reeks gedigte in die tweede van die bundel se sewe afdelings, getitel "Soldate van die tweede revolusie", waarin beide stem en erkenning gegee word aan die vroue wat deel was van die vryheidsbeweging. Hiernaas is daar ook die vyfde afdeling, getitel "Die kerk 'n hand windvolles", waarin die digter sy ingewikkelde posisie as predikant van 'n kerk in die apartheidskonteks verreken. Die drang na vryheid van onderdrukking bou al hoe sterker op met verloop van die bundel totdat dit eindig met die gedig "Daar kom 'n bloedkreet uit die aarde op". Daar is min verse in Afrikaans, voor én ná die val van apartheid, wat die brandende verset en uitdagende retoriek van hierdie verse ewenaar.

Petersen se derde bundel *Vergenoeg* verskyn in 1993, ná die draai van die politieke gety maar vóór die eerste demokratiese verkiesing van 1994. Volgens die opdrag voor in die bundel is dit geskryf "vir Afrikaans" en sinspeel die tekste wat op die titelblad 'ingeplak'

is (’n nuwe verstegniek wat Petersen gebruik om ook ander stemme in sy werk in te bring) daarop dat Afrikaans beide die taal van onderdrukking en van die struggle is. Waar die aksent in *Advent* gelê het op die onmiddellikheid van die stryd teen apartheid, verskuif dit in *Vergenoeg* na die stryd teen armoede en die uitbuiting van die werkersklas. In die tweede afdeling van die bundel word die werkers van die land aan die woord gestel in hulle eie taal, terwyl die sesde afdeling se gedigte die lot van veral plaaswerkers belig uit die perspektief van ’n simpatieke buitestander.

Myns insiens is die lang gedig “Ons kom van ver af”—hier opgeneem uit die bundel met dieselfde titel gepubliseer saam met P. William Abrahams, Eugène Beukes, André Boezak en Isak Theunissen in 1995—’n hoogtepunt in Petersen se oeuvre. Dit is ’n gedig waarin die persoonlike en die publieke verenig om die lang tog van onderdrukte na vryheid te beskryf. Dit verwys tegelykertyd na die verlede (vergelyk die herhaalde verwysings na die “lang pad” wat afgelê is vanaf slawerny en swerwerskap) én na die toekoms (vergelyk die pleidooie om samewerking aan sy “Xhosa-broers en susters” om die hande van die ander onderdrukte in die land te vat en hulle nie alleen te los op die pad vorentoe nie).

Naas Petersen se poësie bevat dié versamelbundel ook drie van sy toesprake waarin hy sy artistieke oortuigings en agenda as swart Afrikaanse skrywer uiteengesit het, telkens steeds meer selfversekerd, vasberade en duidelik geartikuleer. Die eerste toespraak, “Swart Afrikaanse digters en hulle ambag” (gelewer by die Swart Afrikaanse Skrywerssimposium van 1985), is die geleentheid waarby hy die taal Afrikaans vir homself as swart skrywer toeëien, met die vaste oortuiging dat die poësie binne die apartheidskonteks moet funksioneer as wapen in die stryd en “boodskapdraer van die mense” (212). In “Goeie skryfwerk en slegte skryfwerk”, ’n toespraak gelewer by geleentheid van die ontmoeting tussen Suid-Afrikaanse skrywers en die ANC by die Victoria-waterval in Julie 1989, voer hy die idee van die letterkunde as wapen verder wanneer hy die metafoer van poësie as briefbom gebruik en die stelling maak dat die struggle “’n poëtiese guerilla-aksie” van skrywers vra (219). Die rede “Publication and power: Views of the marginalised”, gelewer tydens ’n kongres oor Suid-Afrikaanse letterkunde in Duitsland in 1992, verduidelik in watter mate sy oprigting van die uitgewers Prog en Domestica ’n poging was om hom te verset teen die magsverhouding in die Afrikaanse uitgewerswêreld. In sy rede by die Tweede Swart

Afrikaanse Skrywerssimposium in 1995, “Die ongelyke magsverhouding in die Afrikaanse letterkunde”, dring hy weer eens aan op die regstelling van ongelykhede in die Afrikaanse literêre sisteem en blyk dit dat sy optimisme oor die politieke omwenteling in die land getemper word deur die besef dat daar deeglike introspeksie oor die verlede nodig is.

Die onderhoude wat in die boek opgeneem word, vul die prentjie verder aan. Petersen se bedaarde antwoorde op die Nederlandse letterkundige, Hans Ester, se skeptisisme oor die letterkunde as wapen in die politieke stryd in ’n 1989-onderhoud, is die keerkant van die vurige strydgedigte in *Advent* van 1988. Besonder verhelderend is ook die 1991-onderhoud met Hein Willemsse waarin Petersen verwys na die invloed wat sy skoling in die swart- en bevrydingsteologie op sy denke en werk gehad het. Sy beskrywing van die belangrike invloed van Black Consciousness op sy begrip van homself is eweneens veelseggend: “Deur Black Consciousness het ek van ’n skaam mens—teruggetrokke oor hare en velkleur—eenvoudig ’n ander mens geword”. Die onderhoud met Daniel Hugo vir die Afrikaanse radio bring weer ’n blik op hoe hy homself as predikant gesien het, as iemand wat “begif is om ’n prediker te wees en woorduitleg te doen”, eerder as om pastorale of administratiewe werk te doen.

Hierdie saambring van Petersen se versamelde werke erken die belangrikheid van sy nalatenskap en gee vir die leser sig op ’n belangrike periode in die geskiedenis van die land en die Afrikaanse letterkunde. Terugskouend is dit duidelik dat die dink-, skryf- en aktivistiese werk wat Petersen en sy tydgenote gedoen het die grondslag gelê het vir die werk van ’n volgende geslag skrywers soos Ronelda Kamfer, Nathan Trantraal, Jolyn Phillips, Lynthia Julies, Ryan Pedro, Ashwin Arendse, Churchil Naudé en Veronique Jephthas. *Ons het [...] ver versit* is dus ’n belangrike en tydige huldiging van sy werk wat vir studente en ander belangstellendes van groot nut sal wees.

Louise Viljoen
lv@sun.ac.za
Stellenbosch Universiteit
Stellenbosch, Suid-Afrika
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1748-9098>

DOI: <https://doi.org/10.17159/tl.v59i2.14227>